

İLAÇLA ÖZKIYIM GİRİŞİMİNDE BULUNAN ERGENLERDE BELİRLEYİCİ OLARAK ALEKSİTİMİ, UMUTSUZLUK VE DEPRESYON: KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA

Kemal Sayar*, Mücahit Öztürk*, Burçin Acar**

ÖZET

Amaç: Özkiyım davranışı ergenler için en önemli hastaneye yatış nedenleri arasında sayılmaktadır. Özkiyım davranışını belirleyen etkenler arasında, umutsuzluk ve depresyonun şiddeti ayrı bir önem taşımaktadır. Son yıllarda duyguları tanıma ve söze dökme zorluğu olarak tanımlanan aleksitimi de özkiyım davranışında araştırılmaktadır. Bu çalışmada sağlıklı bir kontrol grubu kullanılarak; aleksitimi, umutsuzluk ve depresyonun ergenlerde özkiyım davranışını ne ölçüde belirlediği araştırıldı istedik. **Yöntem:** Özkiyım girişimi nedeniyle hastane acil servisine getirilen otuzüç ergen ve onlarla demografik açıdan eşleştirilmiş otuzüç sağlıklı ergen çalışmaya alınmıştır. Denekler demografik veri formunun yanı sıra Zung Depresyon Ölçeği, Beck Umutsuzluk Ölçeği ve Toronto Aleksitimi Ölçeği ile değerlendirilmiştir. Özkiyım girişiminde bulunan gruba ayrıca Özkiyım Niyeti Ölçeği ve Özkiyımın Ölümcüllüğü Ölçeği de uygulanmıştır. İki grup arasında psikometrik ölçümler açısından karşılaştırma yapılmış, özkiyım girişimi grubunda ise özkiyım girişimi ve ölümcüllüğünün diğer değişkenlerle ilişkisi araştırılmıştır. **Sonuçlar:** Özkiyım girişiminde bulunan ergenlerin çoğunluğu (%85) kızdır ve tümü aşırı dozda ilaç alımıyla girişimde bulunmuşlardır. Özkiyım davranışı gösteren ergenler kontrol grubuna göre anlamlı ölçüde yüksek umutsuzluk ve özkiyım düşüncesi puanları almışlardır. Çalışma grubunu oluşturan deneklerin depresyon puanları kontrol grubuna göre daha yüksek ve aradaki fark anlamlılığa yakındır. Aleksitimi açısından iki grup arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Özkiyımın ölümcüllüğü diğer psikometrik değişkenlerden bağımsız bulunmuştur. Özkiyım niyetini belirleyen en önemli değişkenin özkiyım düşüncesi olduğu saptanmıştır. **Tartışma:** Umutsuzluk ergenlerde özkiyım davranışına zemin hazırlayabilir. Özkiyım niyetini belirleyen en önemli etkenin, depresyon ölçeğinin özkiyım düşüncesini ölçen maddesi olduğu düşünülürse, ergen kişilerde özkiyım düşüncesinin sorgulanmasının önemi anlaşılmaktadır. Özkiyım girişiminin ölümcüllüğünün ise daha çok rastlantısal olduğu görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Özkiyım girişimi, ergen, depresyon, umutsuzluk, aleksitimi

SUMMARY: ALEXITHYmia, HOPELESSNESS AND DEPRESSION IN ADOLESCENTS WHO ATTEMPT SUICIDE BY DRUG OVERINGESTION: A CONTROLLED STUDY

Objective: Suicidal behavior is one of the most important reasons for hospitalization in adolescents. Hopelessness and severity of depression emerge as the most important predictors of suicidal behavior both in adult and adolescent populations. Recently the personality construct alexithymia, which can be defined as a difficulty in identifying and expressing emotions has been investigated as a predictor of suicidal behavior. In this study we aimed to see the impact of alexithymia, hopelessness and depression on suicidal behavior by using a healthy control group. **Method:** Thirty-three adolescent who have attempted suicide and thirty-three demographically matched healthy controls were recruited in the study. Subjects were assessed with demographic data form, Zung Scale for Depression, Beck Hopelessness Scale and Toronto Alexithymia Scale. Suicide attempter group was also assessed by Suicide Intent Scale and Suicide Lethality Scale. Both groups were compared on the grounds of psychometric measures, where as the correlation of suicide intent and lethality was investigated in the suicide attempters group. **Results:** Suicide attempters were predominantly girls (85%) and all of them attempted suicide by overingestion of drugs. Adolescents with suicidal behavior scored significantly higher on the measures of hopelessness and suicidal ideation. Suicide attempters also scored higher on the measure of depression and the difference was close to significance. No significant difference was found between the two groups on the measure of alexithymia. Lethality of the suicide attempt was found to be independent of other psychological variables. The strongest predictor of suicidal intent in adolescents was found to be suicidal ideation. **Discussion:** Hopelessness may pave the way for suicidal behavior in adolescents. Suicidal ideation as measured by the depression scale, emerges as the strongest predictor of intent, which is a finding that should promote careful screening of suicidal thoughts in adolescent patients. The lethality of the suicide attempt seems rather to be a matter of chance.

Key words: Suicide attempt, adolescent, depression, hopelessness, alexithymia.

* Uzm. Dr., Vakıf Gureba Eğitim Hastanesi, Psikiyatri Klin., İstanbul

** Asist. Dr., Vakıf Gureba Eğitim Hastanesi, Psikiyatri Klin., İstanbul

GİRİŞ

Özkıyım ergenlerde sık görülmekte ve özkıyım davranışı ergenler için önemli hastaneye yatış nedenleri arasında sayılmaktadır. Özkıyım girişiminde bulunan kişilerin yineleyici girişim ve tamamlanmış özkıyım açısından yüksek risk taşıdıkları bilindiğinden özkıyım girişiminde bulunan ergenlerde belirlenecek yaklaşım önem kazanmaktadır (Zlotnick ve ark. 1997). Özkıyım girişimlerinin yaygınlığı lise ve toplum çalışmalarında %3 ile %14 arasında değişirken, psikiyatri birimlerindeki ergen örneklerinde bu oran %7-22 ve cezaevi örneklerinde %19.4 olarak bulunmuştur. (Yoder 1999). Özkıyım girişiminde bulunan bireylerin homojen bir grup oluşturmadığı, ergenlerin üçte ikisinin ölme arzusu dışında nedenlerle özkıyım davranışı gösterdiği bildirilmiştir. Bu kişiler dikkat çekmek, başka insanları etkilemek ya da aşk ve öfkeyi dışavurmak gibi amaçlarla da bu tür girişimlerde bulunabilmektedirler. (Nasser ve Overholser 1999). Özkıyım davranışı gösteren ergenlerin daha çok kız ve ergenliğin ileri yaşlarında, özellikle puberte sonrasında özkıyım davranışı gösterdikleri bilinmektedir. Erkeklerde tamamlanmış özkıyım daha sık görülürken, kızlarda özkıyım girişimleri daha fazladır (Brent ve Kolko 1990). Erkeklerin özkıyım niyetinin daha yüksek olduğu, daha ölümcül yöntemler kullandıkları, yüksek oranda antisosyal kişilik bozukluğu ve madde kötüye kullanımı gösterdikleri ve yasal zorluklar, maddi sorunlar ve kişi yitimleri gibi zorlu yaşam olayları karşısında daha çok incidikleri bildirilmiştir (Brent ve ark. 1999). Ergenliğin ilk dönemlerinde düşük özkıyım oranı görülmesi, bu yaş grubundaki kişilerin ölümcül bir özkıyım girişimini planlayıp yürütecek becerilerinin olmaması ve düşük psikopatoloji oranıyla açıklanmaktadır (Brent ve ark. 1999). Kienhorst ve arkadaşları (1992) çökkün ergenler ile özkıyım girişiminde bulunan ergenleri karşılaştırdıkları çalışmalarında, özkıyım girişiminde bulunan ergenlerin daha sorunlu ortamlarda yaşadıklarını ve olayları daha olumsuz değerlendiren bilişsel şemalara sahip olduklarını göstermişlerdir. Özkıyım girişiminde bulunan ergenlerin ailelerinde alkol/madde kullanımının ve emosyonel sorunların daha sık olduğu, özkıyım girişimi ya da tamamlanmış özkıyım öyküsü bulunduğu, saldır-

ganlık ve suistimal davranışının görüldüğü bildirilmektedir. Buna karşın bu değişkenler açısından fark olmadığını bildiren çalışmalar da vardır. Yine özkıyım girişiminde bulunan ergenlerde yüksek depresyon ve özkıyım düşüncesi, düşük benlik saygısı, yaygın antisosyal davranış ve madde kötüye kullanımı bildiren çalışmalar olduğu gibi, bu değişkenler açısından fark bulamayan çalışmalar da vardır (Yoder 1999). Özkıyım girişiminde bulunan ergenlerin kişilik özellikleri üzerine yapılan çalışmalar bu kişilerin daha dürtüsel, öfkeli ve saldırgan davranışa yatkın, içedönük, aşırı duyarlı ve mükemmeliyetçi kişiler olduğunu ortaya koymuştur. Dürtüsellüğün ergen özkıyım girişimlerinin bir özelliği olduğu gösterilmiştir (Beautrais ve ark. 1999). Ergenlerde özkıyım girişimiyle ilişkili bilişsel değişkenler, katı ve esnek olmayan bir biçimde düşünme eğilimi, yetersiz sorun çözme yeteneği, geleceğe değil bugüne dönük olma ve olumsuz/umutsuz bakış açısı olarak belirtilmektedir (Beautrais ve ark. 1999). Bu etkenlerin özkıyım girişim riski yüksek ergen gruplarını tanımada yardımcı olacağını söyleyen yayınlar yanında, bu yoksunlukların yaygın psikopatolojiyi yansıtan ve özgül sayılamayacak özellikler olduğunu bildiren yayınlar da vardır (Spirito ve ark. 1991). Depresyon, saldırganlık ve umutsuzluk ergen özkıyım girişimiyle bağlantılı emosyonel etkenler olarak tanımlanmaktadır (Negron ve ark. 1997). Ergenlerde özkıyım davranışı yoğun duygulanımla başa çıkmak için geliştirilen bir yanlış uyum stratejisi (maladaptive strategy) olarak da kavramlaştırılmıştır. Ergenlerde umutsuzluk ve depresyon gibi yoğun duygulanımlar ile artmış özkıyım eğilimi arasında ilişki kuran çalışmalar bu görüşü empirik açıdan desteklemektedir (Zlotnick 1997).

Aleksitimi kavramı duygularını tanıma, tanımlama ve ifade etme güçlüğü çeken, dışadönük ve somut düşünen, kısıtlı düşlem yaşantıları olan bireyleri tanımlamak için geliştirilmiştir. Önceki pisokosomatik bozukluklarda yaygın olduğu düşünülse de yakın tarihli çalışmalarla travmasonrası stres bozukluğu, yeme bozuklukları, madde kötüye kullanım bozuklukları ve panik bozukluğu gibi psikiyatrik durumlarda da yaygın bir kişilik özelliği olduğu gösterilmiştir (Taylor ve ark. 1991). Özkıyım girişiminde bulunan

kişilerde görülen bazı kişilik özelliklerinin aleksitimi ile ilişkili olduğu bildirilmiştir. Bunlar arasında içe dönüklük, dürtüsellik, kendini ifade zorluğu ve duyguları baskılama sayılabilir. Aleksitimik birey gibi, özkıyım davranışı gösteren kişi de duygusal ve bilişsel olarak kısıtlı, duygularını ayırd edemeyen, onları dile dökemeyen ve çözüm üretemeyen bir kişilik yapısı gösterebilir (Taiminen ve ark. 1996). Özkıyım girişiminde bulunan ergenler üzerinde yapılan bir çalışmada özkıyım girişiminde bulunan ergenlerin çökkün ve girişimde bulunmamış ergenlere göre daha fazla toplumdan uzak ve daha az konuşkan oldukları gösterilmiştir (Kienhorst ve ark. 1992).

Bu çalışmada özkıyım girişiminde bulunan ergenlerde aleksitimi, umutsuzluk, özkıyım düşüncesi ve depresyon düzeylerinin sağlıklı ergenlere göre yüksek olup olmadığının araştırılması amaçlandı. Bu çalışmayla aleksitimi, umutsuzluk ve depresyon düzeylerinin ergen özkıyım girişimlerinde ne ölçüde belirleyici olduklarının saptanması amaçlandı. Ayrıca özkıyım niyetini hangi psikolojik değişkenin daha fazla belirlediğini, özkıyımın ölümcüllüğünün diğer psikolojik değişkenlerle ilişkisi araştırıldı.

YÖNTEM

Vakıf Gureba Eğitim Hastanesi'ne (VGEH) özkıyım girişimi nedeniyle Nisan 1997-Ocak 1999 tarihleri arasında getirilen 33 ergen (yaş aralığı:15-18) ve onlarla demografik açıdan eşleştirilmiş 33 sağlıklı ergen (yaş aralığı: 14-18 yıl) çalışmaya alınmıştır. Hastalar özkıyım girişiminde buldukları ilk 24 saat içinde, acil servis muayene odasında bir uzman psikiyatrist tarafından görülmüş ve psikiyatrik değerlendirmeden sonra, onayları alınarak, bir dizi öz bildirim ölçeği doldurmaları istenmiştir. Hastaların tümü aşırı dozda ilaç alımı ile özkıyım girişiminde bulunmuşlardır. Deliryum nedeniyle yoğun bakım birimine alınan hastalarla bilinçlerinin açılmasını izleyen gün görüşme yapılmıştır. Psikotik ya da organik mental bozukluğu ve zeka geriliği olan hastalar çalışma dışı tutulmuştur. Sosyodemografik veri formu doldurulduktan sonra her iki gruba verilen öz bildirim ölçekleri şunlardır:

Zung depresyon ölçeği: Dörtlü likert tipi doldurulan ve 20 maddeden oluşan bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçekten elde edilen ham puan standart bir tablo aracılığıyla depresyonun düzeyini yüzde olarak belirleyen bir puana dönüştürülmektedir. Depresyon tanısından çok kişinin depresif durumunun düzeyini göstermektedir. Ölçekten elde edilen puanların yaş, eğitim düzeyi, cinsiyet, gelir düzeyi gibi değişkenlerden etkilenmediği bildirilmiştir. Ölçeğin geçerliliği ve diğer depresyon ölçekleriyle ilişkisi üzerine pek çok veri vardır. Maddelerin yarısı negatif olarak puanlanır ve ölçek 20-80 arası toplam puan verir (Zung 1965).

Beck Umutsuzluk ölçeği: Bireyin geleceğe yönelik olumsuz beklentilerini ölçmektedir. 20 maddeden oluşan, 0-1 arası puanlanan bir ölçektir. Maddelerin 11 tanesinde evet, 9 tanesinde ise hayır seçeneği 1 puan alır. Puan aralığı 0-20'dir. Alınan puan yüksek olduğunda bireydeki umutsuzluğun yüksek olduğu varsayılır. Ülkemizde geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır (Beck ve ark. 1974, Durak 1994).

Toronto Aleksitimi Ölçeği: Bir çok kez geçerlik ve güvenilirliği yapılmış, aleksitimiyi ölçen 26 maddelik bir ölçektir (Taylor 1988). Özgün biçiminde maddeler 1-5 arası puanlanırken Türkçe biçimi evet/hayır olarak düzenlenmiş ve bu biçimiyle de dilimizde geçerli ve güvenilir olduğu gösterilmiştir. Puanların artması aleksitiminin şiddetini göstermektedir (Dereboy 1990). Kirman ve Robbins (1993) ölçeğin dört alt boyutunu şu şekilde tanımlamışlardır: Birinci alt boyut (TAÖ 1) kişinin duygularını ve bedensel duyularını ayırt edebilme ve tanıyabilmesiyle, ikinci alt boyut (TAÖ 2) kendi iç yaşantılarından çok dış olaylara yöneli düşünmesiyle, üçüncü alt boyut (TAÖ 3) duygularını söze dökebilmesiyle, dördüncü alt boyut (TAÖ 4) hayal kurma yeteneğiyle ilgilidir. Ölçek 0-26 arası puan vermektedir.

Özkıyım girişiminde bulunan gruba ayrıca iki ölçek verilmiştir. Sağlıklı kontrollere verilmeyen, özkıyım girişiminde bulunan deneklerden doldurmaları istenen iki ölçek şunlardır:

AECOM özkıyım niyeti ölçeği: 16 maddelik bu öz bildirim ölçeği özkıyım girişiminden önce ölme dürtüsünün ne kadar yoğun olduğunu ölçmek için geliştirilmiştir. Özkıyım riskini ölçmek için geliştirilmiş olan bir başka ölçeğin değiştirilmiş bir biçimidir. Hastalar her soruya evet ya da hayır şeklinde cevap verirler. Ölçeğin özkıyım girişimi nedeniyle hastaneye yatan hastaları, özkıyım girişiminde bulunmayan psikiyatri hastalarından ayırabildiği gösterilmiştir. İç tutarlılığı 0.80 olarak bulunmuştur. (Plutchik ve ark. 1989).

Ölümüllük ölçeği: Özkıyım girişiminin ölümüllük derecesini belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiş bir ölçektir. Hastalar dört soruya evet ya da hayır biçiminde cevap verir. Toplam puan değerlendirmeye alınır. İç tutarlılığı 0.59 olarak bulunmuştur (Plutchik ve ark. 1989.)

Özkıyım Düşüncesi her iki grupta Zung depresyon 19. maddesiyle değerlendirilmiştir. Bu maddede 1-4 arasında puanlanmaktadır. "Ölsem herkes için daha iyi olurdu" şeklindeki bu ifadede "hiçbir zaman" 1, "her zaman" 4 puan almaktadır. (Zung 1965).

İstatistik işlemler SPSS for Windows paket programında ki kare testi, iki yönlü t testi, pearson bağıntı analizi ve çoklu regresyon analizi yöntemleri klulanılarak gerçekleştirilmiştir. P değerleri 0.05'ten küçük olmaları durumunda anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Özkıyım girişimi nedeniyle VGEH acil servisine getirilen ergenlerin 28'i kız (%85) ve 5'i (%15) erkektir. Kontrol grubunun (n:33) 28'i kadın ve 5'i erkektir ve her iki grup arasında cinsiyet açısından fark yoktur ($\chi^2=0.00$, $p=1.00$), Çalışma grubunun ortalama yaşı 17 ± 1.2 yıl ve yaş aralığı 15-18 yıldır. Sağlıklı kontrol grubunun ortalama yaşları da 16.9 ± 1.3 yıl ve yaş aralığı 14-18 yıldır. Aradaki fark anlamsızdır ($t=0.39$, $p=0.31$). Otuz üç hastanın ikisi evli ve 31'i bekadır, öte yanda sağlıklı kontrollerin 2'si evli ve 31'i bekadır ve arada anlamlı fark yoktur ($\chi^2=0.00$, $p=1.00$). Özkıyım girişiminde bulunan ergenlerin tümü aşırı dozda ilaç alımı ile acil servise getirilmişlerdir.

Çalışma grubunun 15'i ilkokul mezunu (%45), 7'si ortaokul mezunu (%21), 10'u lise mezunu ya da öğrencisi (%30) ve 1'i (%3) yüksek okul öğrencisidir. Çalışma grubunun 13'ü ilkokul (%39), 8'i ortaokul (%24), 12'si lise mezunu ya da öğrencisidir (%36). Her iki grubun öğretim düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur. Çalışma grubunun 7'si (%21) daha önce bir kez özkıyım girişiminde bulunmuştur. 5 deneğin (%15) ailesinde özkıyım girişimi öyküsü vardır. Çalışma grubunu oluşturan 33 deneğin dördünde (%12) geçirilmiş psikiyatrik hastalık öyküsü bulunmaktadır. Özkıyım girişimine yol açan tetikleyici etkenler şu şekilde sıralanmaktadır: Aile içi sorunlar (%45), erkek ya da kız arkadaşla ilgili sorunlar (%24), okulla ilgili sorunlar (%12), iş yaşamıyla ilgili sorunlar (%9). Bir kişi (%3) yoğun karamsarlık duyguları, bir kişi de ilgi çekmek amacıyla özkıyım girişiminde bulunduğunu belirtmiştir. Çalışma grubunu oluşturan ergenler sağlıklı kontrollere göre Beck Umutsuzluk Ölçeği'nden anlamlı ölçüde daha yüksek puanlar almışlardır ($t=2.21$, $p=0.03$). TAÖ açısından yapılan değerlendirmede, gerek toplam puan gerekse de alt ölçekler açısından, her iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çalışma grubu Zung Depresyon Ölçeği'nin özkıyım düşüncesini ölçen 19. maddesinden anlamlı ölçüde yüksek puanlar almıştır ($t=2.84$, $p=0.006$). Çalışma grubu Zung depresyon ölçeğinden sağlıklı kontrollere göre daha yüksek puanlar almıştır, ancak aradaki fark anlamlı değildir. Elde edilen değer anlamlılığa çok yakın bir değerdir ($t=1.34$, $p=0.053$). Ayrıntılar Tablo 1'de verilmiştir. Özkıyım girişiminde bulunan kişilerin psikometrik ölçümleri arasında yapılan bağıntı analizi, özkıyım niyetinin depresyon ($r=0.381$, $p<0.05$). Özkıyımın ölümüllüğü ise depresyon, umutsuzluk, aleksitimi ya da özkıyım niyeti puanlarıyla ilişkili bulunmamıştır. Umutsuzluk ile depresyon ($r=0.750$, $p<0.01$), umutsuzluk ile aleksitimi ($r=0.476$ $p<0.01$) ve depresyon ile aleksitimi ($r=0.466$ $p<0.01$) arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Çoklu regresyon analizinde umutsuzluk, depresyon, aleksitimi ve özkıyım düşüncesi arasında yalnızca özkıyım düşüncesinin, özkıyım niyetini belirlediği bulunmuştur ($r^2=0.366$, $F=4.045$, $b=0.489$, $t=3.054$, $p=0.005$).

Tablo 1 : Çalışma ve kontrol grubu psikometrik ölçüm değerlerinin karşılaştırılması (ortalama değer±standart sapma)

	Özkıyım girişimi grubu (n=33)	Sağlıklı kontrol grubu (n=33)	t	P
Umutsuzluk (BUÖ)	7.9±5.0	5.2±4.6	2.21	0.031
Depresyon (ZDÖ)	45.4±10.3	38.0±7.5	1.97	0.053 (AD)
Aleksitimi (TAÖ)	12.1±3.8	10.8±4.2	1.34	0.19 (AD)
Özkıyım düşünçesi (Z-19)	2.0±1.2	1.3±0.7	2.84	0.006
TAÖ-1	3.5±2.2	3.4±2.1	0.28	0.78 (AD)
TAÖ-2	2.5±1.2	2.0±0.9	1.63	0.11 (AD)
TAÖ-3	2.7±1.6	2.3±1.6	0.98	0.33 (AD)
TAÖ-4	1.5±1.1	1.8±1.4	0.96	0.34 (AD)

BUÖ : Beck Umutsuzluk Ölçeği, ZDÖ : Zung Depresyon Ölçeği, TAÖ : Toronto Aleksitimi Ölçeği, Z-19 : Zung Depresyon Ölçeği 19. Maddesi, TAÖ,1, 2, 3, 4 : Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAÖ)'nin alt ölçekleri AD: Anlamlı Değil

TARTIşMA

Özkıyım girişiminde bulunan ergenlerde yapılan bazı çalışmalar, umutsuzluk ile özkıyım girişimleri arasında açık bir ilişki bulurken (Morano ve ark. 1993), bazıları yalnızca kızlarda böyle bir ilişki bildirmiş (Cole 1989), bazı araştırmalar da herhangi bir ilişki bulamamışlardır (Rotheram-Barusv e Trautman 1988). Beautrois ve arkadaşları (1999) ciddi özkıyım girişiminde bulunan genç kişilerde umutsuzluğun özkıyım davranışı riskini artırdığını göstermişlerdir. Kazdin ve arkadaşları (1983) çocuklarda umutsuzluğun depresyonun şiddetiyle pozitif, özgüven ile negatif ilişki gösterdiğini bildirmekteirler. Yazarlara göre özkıyım niyetiyle umutsuzluk arasında güçlü bir ilişki vardır ve depresyon kontrol edildiğinde bu güçlü ilişki sürmektedir. Çalışmamızda özkıyım girişiminde bulunan ergenlerin kontrol grubuna oranla anlamlı ölçüde yüksek umutsuzluk düzeyi gösterdiği bulunmuştur. Bu bulgu, umutsuzluğun özkıyım girişimlerinde erişkinlerde olduğu gibi ergen hastalarda da önemli bir risk etkeni olabileceğini düşündür-

mektedir. Kashani (1991) umutsuzluğun çocuk ve ergenlerde davranış sorunlarıyla ilişkili olabileceğini bildirmiştir. Yüksek umutsuzluk düzeyi olan çocuklar daha fazla içe kapanıklık, daha fazla olumsuz duygudurum ve çevrelerine daha az uyum yeteneği göstermişlerdir. Kashani ve arkadaşları (1997) bir başka çalışmada, yüksek umutsuzluk düzeyi gösteren çocuk ve ergenlerin düşük umutsuzluk düzeyi gösteren çocuk ve ergenlere göre daha fazla uyumsuzluk gösterdiklerini, çevrelerindeki insanları ve kendilerini daha fazla incittiklerini ve utanç, suçluluk ve düşmanlık gibi bir dizi olumsuz duyguyu daha fazla yaşadıklarını bulmuşlardır. Negron ve arkadaşları (1997) ise özkıyım girişiminde bulunan ergenlerde tetikleyici nedenlerin öncesinde de umutsuzluğun yaygın olduğunu bulmuşlardır. Bu verileri araştırmamızın bulguları ışığında düşündüğümüzde, umutsuzluk düzeyi yüksek olan ergenlerin özkıyım davranışına daha eğilimli olacaklarını tahmin edebiliriz. Bağıntı analizinde hem depresyon hem de umutsuzluk özkıyım niyetiyle ilişkili bulunmuş, ancak çoklu regresyon analizinde her iki değişkenin de özkı-

yım niyetini belirleyici olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu bulgular umutsuzluğun özkıyım davranışına zemin hazırlayan, onun ortaya çıkışını kolaylaştıran bir etken olduğunu ancak tek başına belirleyici olamayacağını düşündürmektedir. Yüksek umutsuzluk düzeyi, ergenlerde özkıyım davranışının ortaya çıkmasını kolaylaştırmıştır. Çalışmamızda erişkin kişiler için geliştirilmiş ve geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış bir ölçek olan Beck Umutsuzluk Ölçeği kullanılmıştır. Umutsuzluğun BUÖ ile ergenlerde yeterli düzeyde ölçülmediği düşünülebilir ancak araştırma grubumuzu oluşturan deneklerin erişkin yaşa yakın, geç ergenlik dönemindeki bireyler olduğu hatırlanmalıdır. Ayrıca kontrol grubunun da aynı ölçekle değerlendirildiğini göz önünde tutmak gerekir. Özkıyım girişiminde bulunan ergenlerde depresyon düzeyi de sağlıklı ergenlere göre daha yüksek çıkmıştır. Özkıyım girişiminde bulunan ergenlerde sorun çözme yeteneğinin zayıf olduğu ve bu kişilerin sorunların kaynağını kendi içlerinde değil dışarıda aramaya eğilimli olduğu bildirilmiştir (Yoder 1999, Beatrais 1999).

Pfeffer ve arkadaşları (1988) yatan ergen hastalar üzerinde yaptıkları bir çalışmada özkıyım davranışı ile ilişkili olan DSM-III tanılarının major depresif bozukluk ve alkol kötüye kullanım bozukluğu olduğunu bildirmişlerdir. Bu çalışmada özkıyım davranışının belirleyicileri alkol kötüye kullanımı, geçmiş özkıyım davranışı, depresyon ve saldırgan davranış olarak bulunmuştur. Psikolojik otopsi yöntemiyle yapılan bir başka çalışmada 67 özkıyım kurbanı ergen toplundan seçilmiş ve demografik olarak eşleştirilmiş 67 ergen karşılaştırılmış ve ergenlerde tamamlanmış özkıyım için psikiyatrik risk etkenleri major depresyon, karışık bipolar durum, madde kötüye kullanımı ve davranım bozukluğu olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada madde kullanımının duygulanım bozukluğuna eşlik etmesinin özkıyım riskini artırdığı bulunmuştur (Brent ve ark. 1993). Shaffer ve arkadaşları (1988) ergen özkıyımı için depresyonla birlikte en önemli risk etkenini geçmiş özkıyım davranışı olarak tanımlamışlardır. Görüldüğü gibi depresyon gerek özkıyım girişimi gerekse de tamamlanmış özkıyım için en önemli risk etkenlerinden birisini oluşturmaktadır. Çalışmamızda depresyon düzeyi-

nin özkıyım girişiminde bulunan ergenlerde daha yüksek bulunması, önceki çalışmaların verileriyle uyumlu bir bulgudur. Ülkemizde yapılan bir çalışmada özkıyım girişiminde bulunan ergenler ile psikiyatrik kontroller arasında depresyon ve diğer psikiyatrik belirtiler açısından bir fark bulunamamıştır. Yazarlar depresyonun özkıyım girişimlerinde belirleyici olmayabileceğini bildirmektedirler (Çuhadaroğlu ve Sonuvar 1993). Bizim çalışmamızda da özkıyım girişiminde bulunan ergenler ile sağlıklı kontroller arasında depresyon düzeyleri açısından anlamlılığa yakın bir fark vardır. Çoklu regresyon analizinde de depresyonun belirleyici olmadığına görülmüştür, ergen özkıyım davranışının yalnızca depresyon etkeniyle açıklanamayacağını düşündürmektedir.

Aleksitimi ve aleksitimi alt ölçekleri açısından yapılan karşılaştırmada anlamlı bir fark bulunmamıştır. Zlotnick ve arkadaşları (1997) nın hastanede yatan ergenler üzerinde yaptığı bir çalışmada, özkıyım girişiminde bulunan ergenler özkıyım düşüncesi taşıyan ergenlere göre daha fazla duygulanım düzensizliği (affect dysregulation) göstermektedirler. Duygulanım düzensizliği konusundaki kuramsal açıklamalar, duygulanım denetlemekte yetersiz kalan kişilerin kendilerine zarar verici davranışlar gösterebileceklerini ve bu şekilde yoğun duygulanımları ile başa çıkabileceklerini bildirmektedir. Söz konusu çalışmada geçmiş özkıyım girişimleri ile duygulanım düzensizliği arasında pozitif bir bağlantı bulunmuştur. Bu çalışmada bizim aleksitimi ölçmekteki amacımız, içsel durumlarıyla başa çıkmakta zorlanan ve bunu söze dökemeyen ergenlerin, özkıyım girişimini bir iletişim biçimi olarak kullanabilecekleri varsayımına dayanıyordu. Yoğun duygulanımıyla baş etmekte zorlanan ergenlerin, eğer aleksitimik özellikler taşıyorlarsa özkıyım davranışına başvurabileceklerini düşünmüştük. Çalışmamızın bulguları, özkıyım girişiminde bulunan ergenlerin sağlıklı ergenlere göre daha fazla aleksitimik olmadığını göstermektedir. Benzer bir bulgu erişkin çalışmalarında da ortaya konulmuştur. Iancu ve arkadaşları (1999) ve Taiminen ve arkadaşları (1996) erişkinlerde aleksitiminin özkıyım davranışını belirleyici bir etken olmadığını göstermişlerdir.

Özkıyım girişiminde bulunan ergenlerde özkıyım düşüncesi sağlıklı kontrollere göre daha yüksek bulunmuştur. Özkıyım düşüncesi depresyonun bir bileşeni olduğu için bu bulgu beklenilebilir bir sonuçtur. Özkıyım düşüncesi çoklu regresyon analizinde özkıyım niyetinin belirleyicisi olarak bulunmuştur. Bu bulgu ergen kişilerde özkıyım girişimlerine yol açan en önemli etkenin depresyon ve umutsuzluktan çok özkıyım düşüncesinin varlığı olduğunu göstermektedir. Buradan çıkarılabilecek en önemli sonuç, klinik görüşmede ergen kişilerde özkıyım düşüncesinin sorgulanmasının gerekliliğidir. Özkıyım düşüncesi ilköğretim ve lise çağındaki çocuk ve ergenlerin %12-25'inde görülebilmektedir. Özkıyım düşüncesi olan hastaların özkıyım davranışı için yüksek risk grubu oluşturduğu bilinmektedir (Brent ve Kolko 1990).

Araştırmamızda özkıyımın ölümcüllüğü ile diğer psikolojik parametreler arasında bir ilişki bulunmamıştır. Ölümcüllük özkıyım girişiminin yaşamı tehlikeye sokma riski ya da fiziksel sonuçlarının ciddiyeti olarak tanımlanabilir (Nasser ve Overholser 1999). Ergenlerde yapılan çalışmalarda özkıyım niyeti ile girişimin ölümcüllüğü arasında ilişki bulan yayınlar olduğu gibi, ölümcüllüğün depresyon ve umutsuzluğun şiddetinden bağımsız olduğunu gösteren yayınlar da vardır. Tamamlanmış özkıyımında bulunan ergenlerin daha çok ateşli silahları, özkıyım girişiminde bulunan ergenlerin ise aşırı dozda ilaç alımını yeğledikleri bulunmuştur (Nasser ve Overholser 1999). Aşırı dozda ilaç alan ergenlerde yapılan bir çalışma özkıyım eylemleriyle özkıyım niyeti arasında düşük bir bağlantı olduğunu göstermiştir (Kingsbury 1993). Bu durum ergenlerin daha tehlikeli sonuçlara yol açabilecek özkıyım araçlarına uzak oluşuyla ya da aşırı dozda aldıkları ilaçların ölümcül dozlarını bilmemeleleriyle açıklanabilir. Araştırmamızda özkıyım girişiminde bulunan ergenlerin tümü aşırı dozda ilaç alımı ile özkıyım davranışı göstermişlerdir. Ergen kişiler çoğu zaman kullandıkları yöntemin ne derecede ölümcül olduğunu bilemeyebilirler. Özellikle ilaç aşırı alımlarında, ergenin hangi ilacın ne ölçüde zarar verebileceğini önceden bilmemesi doğaldır. Bazen çok güçlü özkıyım niyeti olan bir ergen, bilmeksizin kendisine en az zarar verecek yöntemi yeğleyebilir. Ergen öz-

kıyım girişimlerinin yaklaşık üçte ikisinin ölme arzusundan farklı güdülerle gerçekleştirildiği bildirilmiştir. Ergenlik dönemindeki pek çok özkıyım girişi dürtüsel özellik gösterebilir ve hayatı pek az tehdit edebilir. Sorun çözmekte başarısız ve sosyal becerileri yetersiz olan ergenler, isteklerini çevrelerine duyurmak ve yardım istemek gibi güdülerle özkıyım davranışına yönelebilirler (Brent ve Kolko 1990).

Çalışmamızın en önemli kısıtlaması, kullanılan ölçeklerin erişkin toplum için geçerli ve güvenilir olmasına karşın, ergen örnekleminde geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılmamasıdır. Ülkemizde bilebildiğimiz kadarıyla umutsuzluk ve aleksitimi ölçeklerinin ergen nüfus için geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yoktur. Depresyonu ölçmek için kullanılan Zung öz bildirim depresyon ölçeği de ülkemizde yaygın olarak kullanılmasına karşın, bildiğimiz kadarıyla bir geçerlik ve güvenilirlik çalışması yayınlanmamıştır. Ancak Zung ölçeğinin dünya ölçeğinde çeşitli çalışmalarda geçerli ve güvenilir olduğu kanıtlanmıştır (Bech 1996). Bir diğer eksiklik ikinci bir kontrol grubu olarak özkıyım girişiminde bulunmamış depresif ergenlerin alınmamasıdır. Depresyonun belirleyiciliği böyle bir çalışma deseninde daha iyi anlaşılabilir. Sonuç olarak, özkıyım girişiminde bulunan ergen kişilerde özkıyım düşüncesi, depresyon ve umutsuzluk düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Umutsuzluk ve depresyonun özkıyım girişimlerine zemin hazırladığı, özkıyım düşüncesinin özkıyım eyleminin en önemli belirleyicisi olduğu saptanmıştır. Bu bulgular, ergenlerde özkıyım düşüncesinin sorgulanmasının ne kadar hayatı bir önem taşıdığını göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Beautrais AL, Joyce PR, Mulder RT (1999): *Personality traits and cognitive styles as risk factors for serious suicide attempts among young people. Suicide Life-Threatening Behav* 29(1): 37-47.
- Beck AT, Lester D, Weisman A ve ark (1974): *The Hopelessness Scale. J Consult Clin Psychol* 42: 861-874.
- Bech P (1996) *The Beck, Hamilton and Zung scales for mood disorders: screening and listening. Berlin, Springer, s. 35-42.*
- Brent DA, Kolko DJ (1990) *Suicide and suicidal behavior in children and adolescents. Psychiatric disorders in children and adolescents. Garfinkel BD, Carlson GA,*

- Weller EB (eds), Philadelphia, WB Saunders Co, s. 372-391.
- Brent DA, Perper JA, Moritz G ve ark (1993): Psychiatric risk factors for adolescent suicide: A case-control study. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 32: 521-529.
- Brent DA, Baugher M, Bridge J ve ark (1999) Age and sex related risk factors for adolescent suicide. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 38: 1497-1505.
- Cole DA (1989) Psychopathology of adolescent suicide: hopelessness, coping beliefs and depression. *J Abnorm Psychol* 98: 248-255.
- Çuhadaroğlu F, Sonuvar B (1993) Adolesan intiharları ve kendilik imgesi. *Türk Psikiyatri Dergisi* 4(1): 29-38.
- Dereboy İF (1990) Aleksitimi özbidirim ölçeklerinin psikometrik özellikleri üzerinde bir ön çalışma (Uzmanlık tezi) Ankara, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri ABD.
- Durak A (1994) Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi* 9(31):1-11.
- Iancu I, Horesch N, Offer D ve ark (1999) Alexithymia, affect intensity and emotional range in suicidal patients. *Psychother Psychosom* 68:276-280.
- Kashant JH, Soltys SM, Dandoy AC ve ark (1991) Correlates of hopelessness in psychiatrically hospitalized children. *Compr Psychiatry* 32: 330-337.
- Kashani JD, Suarez L, Allan WD ve ark (1997) Hopelessness in inpatient youths: A closer look at behavior, emotional expression, and social support. *J Am Acad Adolesc Psychiatry* 36: 1625-1631.
- Kazdin A, French N, Unis A ve ark (1983) Hopelessness, depression, and suicidal intent among psychiatrically disturbed inpatient children. *J Abnorm Psychol* 94: 298-307.
- Kienhorst CWM, de Wilde EJ, Diekstra RFW ve ark (1992): Differences between adolescent suicide attempters and depressed adolescents. *Acta Psychiatr Scand* 85: 222-228.
- Kingsbury S (1993) Clinical components of suicidal intent in adolescent overdose. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 32: 518-520.
- Kirmayer LJ, Robbins JM (1993) Cognitive and social correlates of the Toronto Alexithymia Scale. *Psychosomatics* 34 (1): 41-52.
- Morano CD, Cisler Ra, Lemerond J (1993) Risk factors for adolescent suicidal behavior: loss, insufficient familial support, and hopelessness. *Adolescence* 28: 851-865.
- Nasser EH, Overholser JC (1999): Assessing varying degrees of lethality in depressed adolescent suicide attempters. *Acta Psychiatr Scand* 99: 423-431.
- Negron R, Piacentini J, Graae F ve ark (1997) Micro-analysis of adolescent suicide attempters and ideators during the acute suicidal episode. *J Am Acad Adolesc Psychiatry* 36:11:1512-1519.
- Pfeffer CR, Newcorn J, Kaplan G ve ark (1988) Suicidal behavior in adolescent psychiatric inpatients. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 27:357-361.
- Plutchik R, van Praag HM, Picard S ve ark (1989) Is there a relationship between the seriousness of suicidal intent and the lethality of the suicide attempt? *Psychiatry Res* 27: 71-79.
- Rotheram-Borus MJ, Trautman PD (1988) Hopelessness, depression, and suicide intent among adolescent suicide attempters. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 27: 700-704.
- Shaffer D, Garland A, Gould M ve ark (1988) Preventing teenage suicide: a critical review. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 27:675-687.
- Spirito A, Overholser J, Hart K (1991) Cognitive characteristics of adolescent suicide attempters. *J Am Acad Adolesc Psychiatry* 30: 604-608.
- Taiminen TJ, Saarjarvi S, Helenius H (1996) Alexithymia in suicide attempters. *Acta Psychiatr Scand* 93: 195-198.
- Taylor GJ, Bagby RM, Ryan DP ve ark (1988) Criterion Validity of the Toronto Alexithymia Scale. *Psychosom Med* 50: 500-509.
- Yoder KA (1999) Comparing suicide attempters, suicide ideators, and nonsuicidal homeless and runaway adolescents. *Suicide Life-Threat Behav* 29(1): 25-36.
- Zlotnick C, Donaldson D, Spirito A ve ark (1997) Affect regulation and suicide attempts in adolescent inpatient. *J Am Acad Adolesc Psychiatry* 36: 793-798.
- Zung WW (1965) A self-rating depression scale. *Arch Gen Psychiatry* 12: 63.